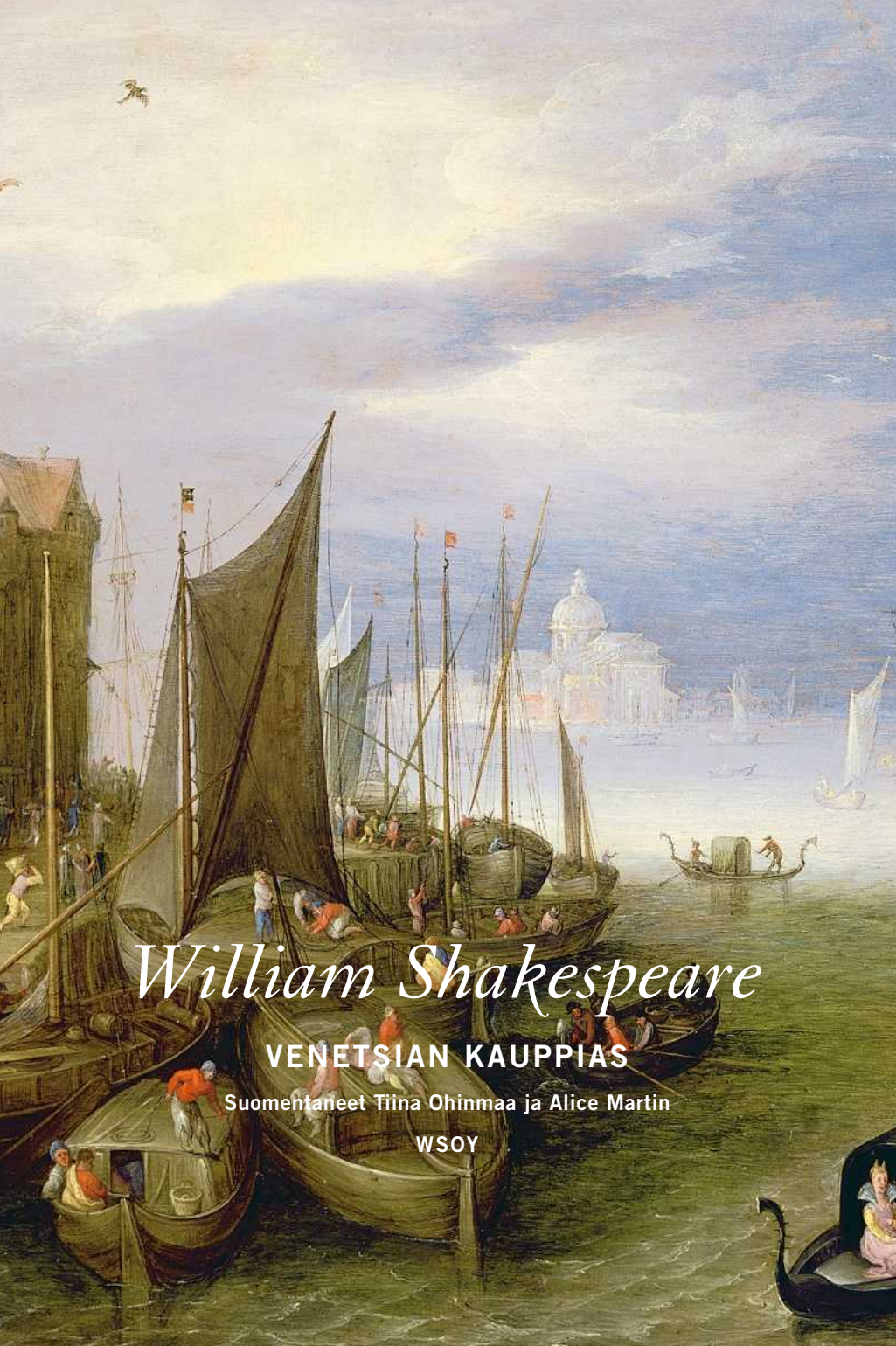

William Shakespeare

VENETSIAN KAUPPIAS

Suomentaneet Tiina Ohinmaa ja Alice Martin

WSOY

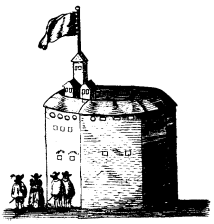

WILLIAM SHAKESPEARE

Venetsian kauppias

SUOMENTANEET

TIINA OHINMAA JA ALICE MARTIN

ESIPUHE EVA JOHANNA HOLMBERG

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI

Teos on saanut WSOY:n kirjallisuussäätiön tukea.

Toimitus kiittää professori Matti Rissasta asiantuntija-avusta.

Toimitus Saara Pääkkönen

Englanninkielinen alkuteos
The Merchant of Venice

Työssä on käytetty mm. The Oxford Shakespeare,
The Arden Shakespeare ja The New Swan Shakespeare -editioita.

Näytökset I–III suomentanut Tiina Ohinmaa, IV–V Alice Martin.

© WSOY, Tiina Ohinmaa ja Alice Martin 2013
Esipuhe © Eva Johanna Holmberg 2013

Etulehden kuva Claes Jancsz Visscherin Lontoon-panoraamasta n. 1625
Nimiösivun kuvassa ensimmäinen Globe-teatteri (1599–1613)
Sivulla 147 Martin Droeshoutin muotokuva Shakespearesta
ns. ensimmäisestä foliopainoksesta 1623

Graafinen suunnittelu Martti Ruokonen

ISBN 978-951-0-37195-4
PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

Ystäviä ja vihollisia Rialtossa 7

Venetsian kauppias
Näytelmän henkilöt 21
I näytös 23
II näytös 45
III näytös 77
IV näytös 106
V näytös 130

William Shakespearen elämä 147

YSTÄVIÄ JA VIHOLLISIA RIALTOSSA

Venetsian kauppias on hämmentävä romanttinen komedia. Kepeiden kepposten ja kosiopuuhien ylle lankeaa tummana kostonhimoisen Shylockin varjo, joka on synkentynyt yhä entisestään toisen maailmansodan juutalaisvainojen myötä. Lukijassa, katsojassa ja kääntäjässä herääkin väistämättömiä kysymyksiä: Miten tästä näytelmästä voi nauttia ja voiko sille muka nauraa? Oliko Shakespeare kenties antisemiitti? Miten vähemmistöjä kohdeltiin? Kenen kanssa uuden ajan alussa saattoi solmia ystävyyssuhteen ja kehen oli soveliasta rakastua? Miten näytelmää tulisi esittää nykyisin? Ja jos Shakespearen näytelmät yleensä puhuttelevat ihmisiä aikakaudesta riippumatta, miksi Shylock ei enää naurata meitä? *Venetsian kauppias* on näytelmä, jossa pohditaan sosiaalisia rajanvetoja. Samalla se asettaa käsitykset Shakespearen näytelmien ajattomuudesta ja universaaliudesta ristiriitaiseen valoon.

Ensimmäisessä painetussa kvarttolaitoksessa vuodelta 1600 näytelmää kuvataan seuraavasti: »Mitä mainioin tarina Venetsian kauppiaasta, jossa juutalaisen Shylockin äärimmäinen julmuus edellä mainittua kauppiasta kohtaan tulee ilmi tämän vaatiessa naulan lihaa.» Keskeisiltä elementeiltään näytelmän tiedetään perustuvan sekä Ser Giovanni Fiorentinon vuosien 1378 ja 1385 välissä kirjoittamaan novella-kokoelmaan *Il Pecorone* että latinankieliseen tarina- ja anekdoottikokoelmaan *Gesta Romanorum*. Sen oletetaan valmistuneen 1596 ja 1598 välisenä aikana ja saaneen inspiraationsa Christopher Marlowen (1564–1593) aiemmin valmis-

tuneesta menestysnäytelmästä *The Jew of Malta*. Myös Marlowen näytelmässä seikkailee juutalainen, Machiavelliakin kauheampi Barabas, joka on yksi paholaismaisimmista konnista 1500-luvun Lontoon näyttämöillä.

Venetsian kauppiaan komediallisuus ja Shylockin hahmo herättivät ihmetystä jo varhain. Shakespearen koottujen toimittaja ja itsekin näytelmäkirjailija Nicholas Rowe kirjoitti vuonna 1709:

> …vaikka olemme nähneet näytelmää esitettävän komediana, ja juutalaisen osan erinomaisen koomikon esittämänä, silti en voi olla otaksumatta että kirjailija tarkoitti näytelmänsä alun perin tragediaksi. Niin kuolettava kostonhimo, sellainen villi raakalaismaisuus ja verenhimoinen pyrkimys julmuuteen ja pahantekoon siinä on nähtävillä, että moinen ei laisinkaan sovi komedian lajityyppiin.

Vaikka Rowen kommentti heijastaakin renessanssiaikaa seuranneita uudenlaisia lajipuhtauden vaatimuksia, on siinä nähtävissä myös epävarmuutta siitä miten Shylockin hahmoa olisi tulkittava, ja tämä ongelma on seurannut näytelmää viime aikoihin saakka.

Englantilaisille Shylockin vaikeus lienee siinä, että hänet kirjoitti juuri Shakespeare. Englantilaisten itseymmärrykseen ja suureen kertomukseen suvaitsevaisuuden lisääntymisestä Isossa-Britanniassa aikojen saatossa sopii huonosti se, että rakastettu kirjailija on luonut yhden maailmankirjallisuuden tunnetuimmista pahan juutalaisen hahmoista.

Juutalainen koronkiskuri onkin myöhempinä aikoina irtautunut teattereista ja tullut osaksi globaalia kulttuurista kuvastoa. *Oxford English Dictionaryn* mukaan 'Shylock' on yksi edelleen käytössä olevista koronkiskurin synonyymeistä. Häntä on kuvattu maalauksissa, pilapiirroksissa, sarjakuvissa ja elokuvissa. Gabriel Fauré on jopa säveltänyt *Shylock*-nimisen lauluteoksen teno-

rille. Viittauksia Shylockiin ja *Venetsian kauppiaaseen* löytyy joka puolelta. Juutalaisen kuuluisaa yksinpuhelua luetaan esimerkiksi Roman Polanskin elokuvassa *Pianisti* (2002), kohtauksessa jossa odotetaan kyyditystä keskitysleirille.

> Eikö juutalaisellakin ole silmät? Eikö juutalaisellakin ole kädet, elimet ja jäsenet, aistit, aistimukset, tunteet? Eikö hän syö ruokaa siinä kuin kristitty, eivätkö aseet haavoita häntä yhtä lailla, sairaudet heikennä yhtä lailla, lääkkeet paranna yhtä lailla, eikö hän tarkene kesäisin ja palele talvisin yhtä lailla kuin kristitty? Jos meitä pistetään, emmekö vuoda verta? Jos meitä kutitetaan, emmekö naura? Jos meidät myrkytetään, emmekö kuole? Ja jos meille tehdään vääryyttä, emmekö sitä kosta? Jos olemme kaikessa samanlaisia, niin sitten siinäkin. Jos juutalainen tekee vääryyttä kristitylle, miten tämä antaa anteeksi? Kostamalla. Jos kristitty tekee vääryyttä juutalaiselle, miten tämä hillitsee itsensä kristityn esimerkin mukaan? Tietenkin kostamalla. Harjoitan teiltä oppimaani pahuutta, ja saatte olla varmoja, että panen vielä paremmaksi. (III.1.)

Shylock on tullut osaksi yhtä hyvin juutalaisten kuin antisemitisminkin historiaa. Häntä on käytetty niin juutalaisen identiteetin rakennusaineena kuin vihan lietsomisen välineenä.

Koronkiskuri on toki vain yksi pelinappula tapahtumavyöryssä, joka sijoittuu Venetsian kauppiaspiireihin sekä aristokraattiseen ja idylliseen Belmontin kaupunkiin, jonne kosijat kerääntyvät tavoittelemaan kaunista perijätärtä Portiaa. Näytelmän varsinainen venetsialaiskauppias Antonio kärsii näytelmän ensimmäisessä kohtauksessa selittämättömästä melankoliasta, jonka on tulkittu johtuvan milloin rahahuolista, milloin hänen ystäväänsä Bassanioon kohdistuvasta onnettomasta rakkaudesta. Nuori tuhlaajapoika Bassanio tavoittelee morsiamekseen Portiaa ja pyytää Antoniolta

lainaa kosiomatkansa rahoittamiseksi. Antonion varat ovat kuitenkin kiinni kauppalaivoissa, jotka ovat paraikaa purjehtimassa kaukaisiin satamiin ympäri maailman. Antonio lupaa silti taata Bassanion lainan, onhan Antonion nimellä edelleen kunniallinen kaiku Venetsian kauppiaspiireissä.

Bassanio lähestyy viimein rahantarpeessaan juutalaista koronkiskuria Shylockia, joka kantaa salaa kaunaa Antoniota kohtaan. Juutalaisen mukaan Antonio lainaa toistuvasti rahaa ottamatta siitä korkoa sekä herjaa Shylockia sylkemällä tämän vaatteille. Tästä huolimatta juutalainen lupaa järjestää maanmiehensä Tubalin avustuksella ja Antonion takauksen turvin Bassaniolle tarvittavat 3000 kultadukaattia.

Tuhlaajapoika pääsee lopulta Belmontiin, jossa hänen tulee valita kolmesta lippaasta oikea voittaakseen Portian omakseen. Tämän haasteen nuoren neidon isä on ennen kuolemaansa määrännyt. Kultaisen ja hopeisen lippaan sijaan neidon muotokuva ja oikeus myötäjäisiin on kätketty lyijyrasiaan, koska ulkokuori pettää ja »pintakiilto huijaa maailmaa». Muut kosijat, jotka koostuvat värikkäästä joukosta eurooppalaisten ja afrikkalaisten stereotyyppejä, ovat kaikki joutuneet pettymään pyrkimyksissään. Portia ja tämän palvelijatar Nerissa päivittelevät pisteliäästi kosijoiden lukuisia vikoja, kunnes oikea sulho viimein löytyy.

Samaan aikaan Venetsiassa dukaatit ovat mahdollistaneet Shylockin kauan janoaman koston: pahaa-aavistamaton Antonio on suostunut asettamaan naulan omaa lihaansa lainan pantiksi, ja kuten arvata saattaa, Bassanion tavoitellessa Portiaa Belmontissa Antonion laivat ajautuvat karikkoihin ja liha-laina erääntyy. Shylock on muuttunut entistä kostonhimoisemmaksi kuultuaan tyttärensä Jessican karanneen kristityn Lorenzon matkaan. Nuori pari on myös vienyt mukanaan runsaasti juutalaisen varallisuutta. Toinnuttuaan menetyksestään Shylock vaatii Antoniota tilille ja vetoaa Venetsian herttuaan ja tämän suureen neuvostoon.

Antonion lohduton kirje tavoittaa Bassanion Belmontissa ja kosijat lähtevät kiireen vilkkaa paluumatkalle pelastaakseen rakkaan ystävän Shylockin kynsistä.

Neljännen näytöksen oikeussalidraamassa kiistellään juutalaisen oikeudesta kristityn lihaan. Kristityt yrittävät samalla opettaa juutalaiselle armeliaisuutta. Nuori tuomari Balthasar, joka onkin neuvokas Portia valepuvussa, osoittaa lopulta, että Shylockilla on oikeus lihanaulaan, mutta sitä periessään hän ei saa vuodattaa tippaakaan Antonion verta. Näin Shylock lankeaa itse kaivamaansa kuoppaan. Koska »muukalaisen» vehkeily Venetsian kansalaisen päänmenoksi on ankarasti rangaistava teko, juutalaisen omaisuus takavarikoidaan ja hänet käännytetään kristinuskoon. Shylock poistuu huonovointisena näyttämöltä antaen tilaa komedian loppunäytökselle, jossa juutalaisen ja kristityn erojen, laupeuden ihanteiden ja laintulkintojen sijaan pohdiskellaan miehen ja vaimon rooleja, rakkautta, ystävyyttä ja uskollisuutta.

Rakkauden rajat

Lainojen erääntymisten, veren ja lihojen lisäksi *Venetsian kauppias* on näytelmä ystävyydestä ja rakkaudesta. Samalla esitellään armeliaisuuden, anteliaisuuden, kiitollisuuden ja uskollisuuden hyveitä. Uuden ajan alussa ihanteellisen ystävyyden ajateltiin olevan mahdollista lähinnä miesten välillä. Osittain tämä johtui siitä, että aiheesta pääsivät kirjoittamaan lähinnä oppineet miespuoliset humanistit, jotka tulivat samalla määritelleeksi ihanteellisen ystävyyden osapuolet varsin itsensä kaltaisiksi. Rationaalisina olentoina nämä pystyivät pyrkimään ystävyyden ideaaliin, jakamaan kaiken ilosta suruun tasapuolisesti yhdessä tasa-arvoisen kumppanin kanssa, kuten Portiakin näytelmässä luonnehtii (III.4.).

Ystävyyteen ei kuulu hyödyn tavoittelu tai laskelmointi, kirjoitti Michel de Montaigne Ciceroa mukaillen kuuluisassa esseessään *Ystävyydestä*. Kun Bassanio tarvitsee apua, Antonio kiiruhtaa sitä

antamaan, ehtoja asettamatta ja liikoja kyselemättä. Tällä tavalla ystävyyden ihanne asettuu näytelmässä koston ja vihan vastavoimaksi. Kauppiaiden maailmaan sijoittuva pyyteettömyys ja uhrautuminen ystävän tähden tehostuvat entisestään, kun sille vastakkaisena esitetään juutalaisen hyödyntavoittelu ja rahan palvominen. Ystävyys on näytelmän maailmassa ja renessanssin ihanteissa mahdollista samankaltaisten ja tasaveroisten välillä, jollaisia Antonio ja Bassanio juuri ovat. Toisenlaiset ovat olemassa lähinnä näitä ihanteellisia suhteita alleviivatakseen.

Rakkaus ja kosiopuuhat toimivat näytelmässä samanlaisen dialektiikan mukaisesti. Bassanio kosiskelee kaunista ja älykästä Portiaa, joka on onneksi myös rikkaan miehen tytär. Bassanio puolestaan on köyhtynyt oman tuhlaavaisuutensa tähden, mutta on pohjimmiltaan silti hyväluontoinen ja uskollinen mies. Bassanion ja Portian välillä ei juuri ole erottavia tekijöitä, he kumpikin ovat kristittyjä, ylhäissyntyisiä ja puhuvat samaa kieltä. Muut neidon kosijat kuvataan liian erilaisiksi: Marokon prinssin tumma hipiä ja uskonto, saksalaisen juoppous, englantilaisnuorukaisen puuttuva kielitaito ja espanjalaisen melankolinen temperamentti tekevät kaikista kosijoista puutteellisia ja epäsuhtaisia morsiamen silmissä.

Rakkaus ylittää *Venetsian kauppiaassa* kuitenkin myös rajoja, muttei aivan yksinkertaisesti. Shylockin tytär Jessica hylkää isänsä ja uskontonsa ja karkaa yöllä ikkunasta pojaksi pukeutuneena ryhtyäkseen Lorenzon vaimoksi. Kun Lancelot Gobbo kiusaa Jessicaa tämän juutalaisten sukujuurien tähden, neito vetoaa kääntymykseensä kristinuskoon. Se pelastaa Jessican perikadolta (vaikka hän isänsä tytär onkin). Lancelotin mielestä juutalaisia ei tulisi kuitenkaan käännyttää liian tehokkaasti, tai muuten sianlihan hinta nousee pilviin ja kaikki joutuvat pian kärsimään nälkää, aivan kuten hän itse kärsi juutalaisen palveluksessa ollessaan. Narrimainen Lancelot on roolilleen uskollisena kiintynyt lähinnä lihallisiin nautintoihin seksistä syömiseen, mutta tulee salakavalasti kom-

mentoineeksi juutalaisen ja kristityn eroja ja erojen synnyttämiä epävarmuuksia. Onko ero ruumiiseen ja vereen sidottu vai kääntymyksellä pois pyyhittävissä? Onko juutalaisen naisen erilaisuus vähäisempää kuin miehen? Mikä tekee ihmisestä kristityn ja juutalaisen, ja onko ero paljaalla silmällä nähtävissä?

Shylockin kuuluisassa puheenvuorossa koronkiskuri vetoaa juutalaisten ja kristittyjen samanlaisuuteen toteamalla molempien omaavan silmät, jäsenet, elimet ja tunteet. Puhe on toisinaan tulkittu osoitukseksi myötätunnosta juutalaisia kohtaan. Välittömästi ennen Shylockin puheenvuoroa Salarino on kuitenkin huomauttanut Shylockin ja Jessican veren eroavan toisistaan kuin »pöytäviini reiniläisestä» ja ihonvärin kuin hiili norsunluusta.

Uuden ajan alussa lapsen kuviteltiin saavan tärkeimmät ja silmiinpistävimmät piirteet isältään. Äiti kasvatti lapsen toki kohdussaan, mutta tämän ominaisuudet oli jo aiemmin ennalta määrätty. Tämä selittää luultavasti myös sen, että juutalaisen naisen ja kristityn miehen liitto oli helpommin hyväksyttävissä, tai ainakin kuviteltavissa. Marlowen *The Jew of Maltasta* Walter Scottin *Ivanhoeen* juutalaisten tyttäret esitetään kauniina ja haluttavina, ja miltei aina vapaaehtoisina käännynnäisinä kristinuskoon. Vastinparina tyttärelleen Shylock näkee unta rahakukkaroista, pitää palvelijoitaan nälässä ja vainoaa työkseen Venetsian vähävaraisia. Lisäksi juutalaismiehen ruumis kuviteltiin usein kummallisilla piirteillä varustetuksi: uuden ajan alun Euroopassa leviteltiin herjaavia kertomuksia juutalaisten miesten kuukautisista, peräpukamista, pahasta hajusta ja jopa kyvystä imettää.

Shylock ja Jessica johdattavat pohtimaan niitä aineksia, joista Shakespeare ja tämän aikalaiset kokosivat juutalaisen. Miksi heidät kuvattiin juuri tuollaisiksi ja oliko kostonhimoinen koronkiskuri edustava esimerkki englantilaisten kuvittelemista ja kohtaamista juutalaisista 1500- ja 1600-lukujen vaihteessa?

Juutalaisen osa

Juutalaiset olivat saapuneet Englantiin Vilhelm Valloittajan vanavedessä vuonna 1066 ja päätyneet pian asumaan kaikkiin tärkeimpiin kauppakaupunkeihin. Yhteiselo ei sujunut säröttömästi. Juutalaiset joutuivat Euroopan ensimmäisten rituaalimurhasyytösten ja hyökkäysten kohteiksi muun muassa Norwichissa ja Yorkissa. Lontoossa Rikhard Leijonamielen kruunajaiset vuonna 1189 päättyivät mellakkaan, jossa useat juutalaiset menettivät henkensä. Lopulta keskiajan englantilaisten päivittäiset kontaktit juutalaisiin katkesivat kun Edvard I karkotti heidät maasta vuonna 1290. Tarinat ja muistot juutalaisista ja kiinnostus heitä kohtaan eivät tästä huolimatta hävinneet. Juutalainen oli niin elimellinen osa kristityn maailmankatsomusta, että moinen hävitys ei edes ollut toivottua. Kristityt tarvitsivat poleemista suhdettaan juutalaisiin lausuakseen itselleen varoituksen sanoja synnin ja uppiniskaisuuden vaaroista, kääntymyksestä ja pelastuksesta sekä Kristuksen toisesta tulemisesta.

Keskiajan mysteerinäytelmissä juutalaiset esiintyivät usein meluisana joukkona vaatimassa Jeesusta ristille Barabbaan sijaan. Yorkin ja Croxtonin näytelmäsykleissä juutalaiset kunnostautuivat myös muissa konnuuksissa, kuten ehtoollisleipien kiduttamisessa, vaikka se olisikin edellyttänyt uskomista niin Kristukseen kuin varsin kirjaimelliseen tulkintaan transsubstantiaatio-opista. Syytökset juutalaisten tekemistä kristittyjen pikkupoikien rituaalimurhista eivät olleet englantilaisilta unohtuneet vielä renessanssin Englannissakaan. Shylockin lainan pantiksi vaatima naula kristityn lihaa tuntuukin olevan kaiku menneisyydestä. Juutalaisten kuviteltiin ympärileikkaavan nappaamiaan kristittyjä sekä myös tarvitsevan kristittyjen verta pääsiäisen matsa-leipiensä valmistukseen.

Keskiajan Englannissa juutalaisia oli syytetty niin koronkiskonnasta kuin rahanväärennnyksestäkin. Mustan surman aikoihin juutalaisia oli epäilty myös kristittyjen kaivojen myrkyttämisestä.

Kuvitelmat juutalaisista eivät olleet kuitenkaan pelkästään kauhun ja pelon värittämiä, vaan heistä saattoi uuden ajan alun Englannissa kirjoittaa myös ilman poleemisia äänenpainoja.

Englantilaisten tietämys juutalaisista koostui 1500-luvun loppupuolella monista lähteistä, niin lähimenneisyyden muistoista kuin nykymatkailijoiden kokemuksista. Papit myös saarnasivat kansalle toiveista juutalaisten käännyttämiseksi, olihan Jeesuksen toisen tulemisen ehtona kaikkien kansojen kääntyminen kristinuskoon. Keinot tämän saavuttamiseksi mietityttivät myös englantilaisia kristittyjä ja jokunen ehdottikin, että juutalaisten pitäisi antaa palata Englantiin tullakseen käännytetyksi oikeaan uskoon.

Lontoolaisten kauppiaiden ja hovimiesten keskuudessa epäiltiin Portugalista ja Espanjasta paenneiden perheiden olevan jotain muuta kuin he antoivat ymmärtää, mutta yleensä näiden annettiin olla rauhassa. Elisabet I:n murhajuonitteluista kuolemaan tuomittu kuningattaren henkilääkäri Roderigo Lopez oli huhujen mukaan »uusi kristitty», joidenkin lähteiden mukaan ei kristitty ollenkaan. Seistessään mestauslavalla Tyburnissa Lopez oli kuulemma vannonut rakastavansa kuningatarta kuin Jeesusta, mikä juutalaisen suusta saattoi kuulostaa varsin epäilyttävältä. Mikäli Shakespearea, Marlowea tai muita englantilaisia näytelmäkirjailijoita on uskominen, juutalaiset harjoittivat lähinnä koronkiskontaa ja jalokivikauppaa sekä erikoistuivat lääkärintyönsä sivutoimena myrkyttämään viattomia uhrejaan. Tällaisissa rooleissa juutalaiset esiintyivät englantilaisille teatteriyleisöille. Sekä *Venetsian kauppias* että Christopher Marlowen näytelmä *The Jew of Malta* (n. 1594–6) sijoittavat juutalaiset keskeisten kauppareittien varrelle, Venetsiaan ja Maltalle.

Myös renessanssin englantilaiset matkailijat havainnoivat juutalaisia kaukomaiden suurien kauppakeskusten kaduilla, toreilla ja karavaanireiteillä sekä kommentoivat näiden asuinsijoja, ammatteja ja päivittäisiä tapoja teksteissään. Espanjasta, Portugalista

ja suuresta osasta Länsi-Eurooppaa karkotetut juutalaiset hakeutuivat 1500-luvun mittaan Venetsiaan tai aina ottomaanien valtakuntaan asti, ja englantilaiset joutuivat heidän kanssaan tekemisiin pyrkiessään kasvattamaan vaikutusvaltaansa yhä laajemmalle ja käydessään kauppaa kaukomaiden tuotteista.

Juutalaisten oli usein mahdotonta sekä viljellä että omistaa maata tai harjoittaa ammatteja, jotka asettivat heidät valta-asemaan tai kristittyjen yläpuolelle. Alhainenkaan ammatti ei aina tyydyttänyt kristittyä kommentaattoria: Roomassa eräs englantilainen matkalainen valitti juutalaisten lumppukauppiaiden pyrkivän ostamaan jopa housut matkamiehen päältä.

Englantilaiset kauhistelivat usein ghettojen ahtautta, pahoja hajuja ja juutalaisten köyhyyttä, jotka tulkittiin useimmiten Jumalan rangaistukseksi. Juutalaisen osana näytti olevan vaeltaa maailmassa kodittomana ja vailla omaa maata. Ottomaanien imperiumin rikkaat ja hyvin toimeentulevat juutalaiset herättivät puolestaan ihmetystä ja jopa pelkoa. Juutalaisten kun oletettiin auttavan turkkilaisia näiden sotatoimissa kristittyjä vastaan, huhuttiinpa heidän myös opettaneen turkkilaisille kanuunojen valamisen taidon. Juutalaisten laaja kielitaito ja toiminta tulkkeina ja kääntäjinä sai sekin aikaan epäluuloa. Oliko juutalainen lojaali kristittyjä, islaminuskoisia, vai pelkästään juutalaisia kohtaan? Saattoiko heidän käännöksiinsä ja neuvoihinsa luottaa?

Venetsian kauppiaassa juutalaisten yhteisöön ja vuonna 1517 perustettuun Venetsian ghettoon viitataan vain ohimennen. Shylock mainitsee maanmiehensä Tubalin ja Chusin sekä synagogan olemassaolon. Hänellä on tytär ja edesmennyt vaimo Lea, jolta hän sai nuorena miehenä lahjaksi turkoosisormuksen. Näyttämöllä hän saa olla melkoisen yksinään, verenhimoisena kostoaan janoten, Raamatun ja velkakirjan tulkintaansa vedoten.

Suunnitelmistaan huolimatta Shylock menettää niin tyttärensä kuin rahansa ja katoaa näyttämöltä saatuaan tehtävänsä päätök-

seen. Hän on harmonian ja rakastavaisten onnen tiellä viimeinen este, jonka poistuttua onnellinen loppu on mahdollinen. Tällainen osa juutalaiselle oli annettu laajemminkin kristityssä maailmankuvassa. Siitä huolimatta että uuden ajan alun englantilaiset kohtasivat ja oppivat tuntemaan myös lihaa ja verta olevia juutalaisia, englantilaisessa kirjallisuudessa juutalaisen hahmon tarkoitus oli edelleen opettaa kristittyjä elämään oikein. Eräs Shakespearen aikalainen totesikin juutalaisten olevan »hajaantunut kansa» sekä kristittyjen silmien edessä kulkeva »ruumiillisten ja sielullisten kärsimysten spektaakkeli», varoittava esimerkki siitä miten ihmisen käy jos hän hylkää Jumalansa.

Eva Johanna Holmberg

Venetsian kauppias

Näytelmän henkilöt

VENETSIAN HERTTUA
PORTIA *belmontilainen aatelisneito*
NERISSA *Portian kamarineito*
ARAGONIN PRINSSI
MAROKON PRINSSI } *Portian kosijoita*
BALTHASAR
STEFANO } *Portian palvelijoita*

BASSANIO
LEONARDO *Bassanion palvelija*
ANTONIO *venetsialainen kauppias, Bassanion ystävä*
GRAZIANO *Bassanion ystävä*
LORENZO *Bassanion ystävä, Jessican rakastettu*
SALARINO
SOLANIO
SALERIO } *venetsialaisia ylimyksiä, Antonion ystäviä*

SHYLOCK *juutalainen rahanlainaaja*
JESSICA *Shylockin tytär, Lorenzon rakastettu*
LANCELOT GOBBO *Shylockin palvelija, myöhemmin Bassanion palveluksessa*
VANHA GOBBO *Lancelotin isä*
TUBAL *juutalainen rahanlainaaja, Shylockin ystävä*
VANGINVARTIJA

Rauhantuomareita, oikeuden virkamiehiä, soittajia, hoviväkeä
Tapahtuu Venetsiassa ja Belmontissa

Venetsian kauppias

SHYLOCK:
Jos juutalainen tekee vääryyttä kristitylle, miten tämä antaa anteeksi? Kostamalla. Jos kristitty tekee vääryyttä juutalaiselle, miten tämä hillitsee itsensä kristityn esimerkin mukaan? Tietenkin kostamalla. Harjoitan teiltä oppimaani pahuutta, ja saatte olla varmoja, että panen vielä paremmaksi.

Venetsialainen kauppias Antonio lainaa rahaa Shylockilta, juutalaiselta koronkiskurilta, ystävänsä Bassanion kosioretkeä varten. Mutta Antonion kauppalaivat katoavat merellä, ja Shylock vaatii sopimuksen mukaan hyvitykseksi naulan verran velallisensa lihaa. Onneksi neuvokas Portia, Bassanion vastavihitty vaimo, rientää apuun lakimieheksi naamioituneena.

Tragikoominen *Venetsian kauppias* esittää vakavia kysymyksiä ihmisarvosta ja ennakkoluuloista parodian ja ironian keinoin. Onnellista rakkausjuonta varjostaa Shylockin synkkä, kostonhimoinen hahmo. Englantilaisten juutalaiskäsityksiä tutkinut Eva Johanna Holmberg kirjoittaa esipuheessaan: »Shylock on tullut osaksi yhtä hyvin juutalaisten kuin antisemitisminkin historiaa. Häntä on käytetty niin juutalaisen identiteetin rakennusaineena kuin vihan lietsomisen välineenä.»

9 789510 371954

83.2 ISBN 978-951-0-37195-4 www.wsoy.fi